

В І Д Г У К

офіційного опонента – доктора педагогічних наук, професора, професора
кафедри педагогіки початкової освіти ДВНЗ «Прикарпатський
національний університет імені Василя Стефаника» Білавич Галини

Василівни

на дисертаційну роботу Ковалишин Оксани Ігорівни «Освітньо-
просвітницька діяльність Наукового товариства імені Шевченка у Львові
(1873-1939 рр.)», подану на здобуття наукового ступеня кандидата

педагогічних наук зі спеціальності

13.00.01 – історія педагогіки та загальна педагогіка

1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки.

Протягом останніх трьох десятиріч українська педагогічна наука розвивається за умов реформування та пошуку нових інноваційних моделей освіти, активізації процесу нагромадження історико-педагогічних знань, із забуття повертаються постаті вчених і педагогів, осмислюється досвід новаторських освітньо-педагогічних процесів історичного минулого тощо. Звернення до історії однієї з найавторитетніших українських інституцій – Наукового товариства імені Шевченка у Львові (НТШ) (1873-1939 рр.) – є і традицією, і інновацією та сприяє розширенню уявлень про педагогічний процес як єдине ціле, позаяк розвиток вітчизняної історико-педагогічної думки, наукове розв'язання сучасних освітніх проблем неможливі без знання того, як розвивалися шкільництво, наука, теорія і практика національної освіти за різних історичних періодів, без творчого осмислення і переосмислення вітчизняного педагогічного досвіду, зокрема тієї його частини, яка за радянського доби висвітлювалася упереджено чи взагалі замовчувалася. Упродовж понад п'ятидесятиріч НТШ у Львові не тільки спричинилося до розвитку наукового життя, а й стало речником змагань українства за

національну школу і освіту, виступило націєтвірною інституцією, що сприяла формуванню національної ідентичності, національної свідомості українства, реалізації численних важливих освітніх ініціатив у ділянці початкової, середньої, професійної та вищої освіти, поширенню просвітницьких ідей з-поміж українства тощо. Тому дисертаційна праця Ковалишин Оксани Ігорівни, що присвячена освітньо-просвітницькій діяльності НТШ у Львові (1873-1939 рр.), є своєчасною та актуальною.

2. Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

1. Здобувачка характеризувала історіографію досліджуваної проблеми.
2. Проаналізувала джерельну базу дослідження.
3. Виокремила роль і місце Наукового товариства імені Шевченка у Львові в національно-культурному відродженні українства Галичини досліджуваного періоду.
4. Здійснила періодизацію освітньо-просвітницької діяльності НТШ у Львові (1873-1939 рр.).
5. З'ясувала внесок товариства в розвиток українського шкільництва та педагогічної думки в Галичині.
6. Розкрила напрями та зміст просвітницької праці членів НТШ у Львові (1873-1939 рр.).

3. Нові факти, одержані здобувачкою.

Ковалишин Оксана Ігорівна проаналізувала освітні ініціативи НТШ у Львові впродовж діяльності з 1873 до 1939 рр., що дало змогу показати його не тільки як науковий центр, але й як потужний освітньо-просвітницький осередок Галичини, окреслити його роль та місце в національно-культурному відродженні українців краю 70-х рр. XIX – 30-х рр. XX ст.; схарактеризувала педагогічну та освітньо-просвітницьку діяльність окремих членів НТШ; здійснила періодизацію розвитку НТШ та простежила зміни у змісті його статутів як прояви формування освітньо-просвітницьких засад діяльності; показала роль НТШ у створенні та діяльності Українського таємного

університету (УТУ) у Львові; увиразнила добродійну діяльність членів НТШ у Львові на ниві розвитку українського шкільництва тощо.

Здобувачка ввела до наукового обігу близько 80 маловідомих архівних джерел, з-поміж яких листування (листи дирекцій початкових шкіл, гімназій, учительських семінарій, бурс про надання матеріальної допомоги, укомплектування бібліотек, надсилання та обмін літератури та ін.), листування НТШ у Львові з громадськими культурно-освітніми товариствами та організаціями (“Просвіта” “Рідна школа”, “Академічне товариство” тощо (відкриття освітніх курсів, організації спільних просвітніх заходів, оснащення бібліотек, надання допомоги убогим дітям тощо), що уможливило цілісно та всебічно показати освітньо-просвітницьку діяльність товариства за досліджуваного періоду.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз змісту дисертації та публікацій Ковалишин О. І. є підставою для висновку про наукову обґрунтованість та достовірність викладених авторкою результатів, які забезпечені методологічною обґрунтованістю його вихідних позицій, застосуванням комплексу різноманітних взаємодоповнювальних методів, адекватних предметові, меті й завданням дослідження, об’єктивним аналізом здобутих результатів.

Основні науково-теоретичні положення й результати дослідження здобувачки представлено на науково-практичних конференціях різного рівня. Нові факти, ідеї, наукові положення й висновки роботи достатньо повно висвітлено в означених друкованих публікаціях. До позитивних характеристик необхідно віднести і широку географію впровадження результатів дослідницької роботи.

Заслуговує на схвалення джерельна база дослідження, що налічує 370 найменувань, звертає на себе увагу значний масив архівних джерел (79 опрацьованих справ), що сприяло відтворенню цілісної картини освітньо-просвітницької діяльності НТШ у Львові (1873-1939 рр.).

Структура, зміст, результати дослідження, висновки викладено грамотно, послідовно, коректно. Основний текст дисертації представлено у вступі, трьох розділах і висновках. Теоретико-методичні засади дослідження забезпечуються адекватним добором і використанням відповідних методів дослідження. Значення й обсяг поставлених завдань цілком відповідає вимогам до кандидатської дисертації.

Дисертацію виконано на високому науковому рівні. Її авторка добре володіє теорією проблеми і методами її дослідження. Позитивне враження справляє оформлення роботи, вміщені в ній автентичні інформаційні матеріали.

Рівень апробації результатів дослідження є достатнім і підтверджується участю дисертантки у вісьмох міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

5. Значення для науки і практики одержаних авторкою результатів.

Результати дослідження впроваджені в освітній процес п'ятих закладів вищої освіти: Української інженерно-педагогічної академії (довідка № 615 від 25.06.2019 р.), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (акт від № 755 від 27.06.2019 р.), Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 01.28/1242 від 01.07.2019 р.), Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (акт № 17/17-1684 від 02.07.2019 р.), Львівського національного університету імені Івана Франка (довідка № 3280-Н від 13.09.2019 р.).

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Теоретичні положення виконаного дисертаційного дослідження можуть слугувати науковою основою в процесі модернізації системи освіти України. Його результати використовуються під час викладання низки навчальних дисциплін: “Загальні основи педагогіки та історії її розвитку”, “Історія педагогіки”, “Історія початкової освіти”, “Історія української школи

і педагогіки”, “Педагогіка” та ін. Також вони будуть корисними для викладачів закладів вищої освіти у процесі розроблення навчальних курсів з педагогіки, історії педагогіки в Україні; для підготовки науково-методичних, навчальних посібників, методичних рекомендацій, наукових праць, довідкових видань з історії освіти; виконання курсових, дипломних робіт здобувачами закладів вищої освіти для дослідження аспектів освітньо-просвітницької діяльності громадських культурно-освітніх товариств і організацій в історичній ретроспективі; підвищення кваліфікації учителів в обласних інститутах післядипломної педагогічної освіти та в процесі самоосвіти.

7. Оцінка змісту дисертації та її завершеність.

У першому розділі «Діяльність Наукового товариства імені Шевченка у Львові як історико-педагогічна проблема» розглянуто історіографію порушеної проблеми, проаналізовано стан її вивчення в сучасній педагогічній науці, з'ясовано джерельну базу, представлено періодизацію розвитку освітньо-просвітницької праці НТШ у Львові (1873-1939 рр.).

Авторка роботи робить слушний висновок, що НТШ у Львові зробило помітний внесок у розвиток української освітньо-просвітницької думки, увиразнює спільнупрацю галицької і наддніпрянської інтелігенції, що сприяло формуванню єдиного загальноукраїнського інтелектуального простору, подоланню кордонів діяльності українців в освітньо-просвітницькій сфері, актуалізувало ідеї загальноукраїнської єдності, державницьких устремлінь.

У другому розділі дисертації проаналізовано організаційно-педагогічні засади освітньої діяльності Наукового товариства імені Шевченка у Львові впродовж досліджуваного періоду, актуалізовані ключові напрями освітніх ініціатив товариства в ділянці дошкільної, початкової, середньої, професійної освіти в Галичині; схарактеризовано роль і значення НТШ у Львові в розвитку української вищої школи (діяльність УТУ тощо).

У контексті освітнього вектора діяльності НТШ у Львові на особливу увагу заслуговує розкриття здобувачкою питання участі Товариства у розв'язанні проблем української початкової школи, гімназійної освіти, професійного шкільництва в Галичині, а також внеску членів НТШ у Львові у розбудову приватної української освіти, виокремлення граней співпраці НТШ з РТП (УПТ «Рідна школа»), «Учительська громада», Краєвим Шкільним Союзом тощо, увиразнення ролі в цьому процесі вченого-історика, очільника НТШ М. Грушевського, аналіз видавничої діяльності НТШ у Львові. Мотивованим є висновок О. І. Ковалишин про те, що до початку Першої світової війни Товариство приклалося до підготовки понад 20 найменувань навчальної літератури для народної школи (його, окрім іншого, ілюструє і Додаток Г).

Цінною є характеристика освітньої діяльності НТШ у Львові, що стосується сфери української університетської освіти, зокрема аналіз форм співпраці і підтримки з боку НТШ низки прогресивних українських громадських культурно-освітніх молодіжних і студентських організацій («Академічне братство», «Ватра», «Академічна громада», «Основа», «Академічна поміч»), що загалом сприяло активним процесам самоорганізації молодіжного середовища, продукування в ньому прогресивних освітньо-просвітницьких ідей та ініціатив щодо реалізації університетської справи, зокрема становлення та організаційно-педагогічного забезпечення діяльності Українського таємного університету у Львові у 1921-1925 рр. Авторка чітко увиразнила організаційно-педагогічної засади діяльності на базі університету кафедри педагогіки, проаналізувала зміст та особливості навчального процесу, викладання педагогічних курсів, акцентувала на здобутках членів НТШ у Львові О. Макарушки, М. Галущинського, В. Калиновича та ін., які привносили в студентські аудиторії високий дух науки, формували глибоко національне освітнє й виховне середовище навчального закладу.

У третьому розділі «Просвітницькі ініціативи Наукового товариства імені Шевченка» О. І. Ковалишинокреслилаключові вектори діяльності членів НТШ у контексті організації та розвитку андрагогічної освіти та громадського просвітництва(1873-1939 рр.), проаналізувала форми просвітницької діяльності з-поміж дорослого населення, схарактеризувала співпрацю НТШ у Львові та низки чільних громадських товариств («Просвіта», УПТ «Рідна школа», Товариство українських наукових викладів ім. П. Могили тощо), означилавносок товаристваврозвиток меценатства в Галичині, здійснила аналіз значення добродійної діяльності Наукового товариства імені Шевченка у Львові, спрямованої на підтримку і розвиток української освітньої сфери, заснування різних фондів і стипендіальних програм для українського студентства.

У *Висновках* представлено й схарактеризовано результати здійсненого дослідження.

Усе це дає змогу констатувати, що мету дослідження досягнуто, поставлені завдання виконано. Аналіз викладеного в дисертації матеріалу переконливо свідчить про актуальність обраної теми, високий теоретичний рівень і практичне значення наукового доробку Ковалишин Оксани Ігорівни.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення здобутих дисертанткою результатів, слід назвати деякі дискусійні положення, а також висловити окремі побажання:

1. Робота, на нашу думку, виглядала більш цілісно, якби авторка розглянула соціокультурні й суспільно-політичні передумови становлення і розвитку НТШ у Львові (1873-1939 рр.), а також бодай анотативно схарактеризувала його освітньо-просвітницьку працю після 1939 р., зокрема актуалізувала цей вектор у діяльності Наукового товариства імені Шевченка за межами України (1947-1989 рр.),увиразнила особливості такої праці новочасного НТШ за доби незалежності України.

2. У роботі подано авторську періодизацію освітньо-просвітницької діяльності НТШ у Львові впродовж 1873-1939 рр. та виокремлено чотири періоди. На нашу думку, дисертантці варто було б уточнити критерії їх структурування, виокремити в третьому та четвертому періодах субперіоди, які співвідносяться зі змінами в статутах, а також зазначити, на основі якого підходу представлено періодизацію освітньо-просвітницької діяльності НТШ (1873-1939 рр.).

3. Уважаємо, що робота тільки виграла б, якби здобувачка, окрім постаті М. Грушевського, Я. Біленького, В. Калиновича, ширше показала приклади внеску інших членів НТШ у розвиток середньої та фахової освіти.

4. Доречним видається вмістити в додатки перелік дійсних членів НТШ у Львові за виокремлених чотирьох періодів (як це зроблено дисертанткою стосовно 1939 р.), увиразнити в окремому додатку складочільників товариства, а також склад та керівництво його відділів та секцій. Така інформація уможливила б ширше показати місце і значення тих чи інших постатей у розвитку освіти та просвітництва в Галичині. Відтак логічним бачиться наприкінці кожного з періодів зробити кількісний та якісний аналізи складу освітян/педагогів – членів НТШ у Львові, показати приналежність освітніх та просвітницьких діячів до НТШ, зазначити їхній внесок у розвиток українського шкільництва у вигляді рисунків, таблиць, що дало змогу створити колективний портрет педагога/просвітника – члена НТШ у Львові.

5. Аналізуючи освітньо-просвітницьку діяльність НТШ у Львові впродовж досліджуваного періоду, авторка недостатньо уваги, на нашу думку, приділила діяльності окремих секцій та відділів (до прикладу, математично-природописно-лікарської, історично-філософської із розгалуженнями на низку різнопланових комісій). Утім, цей аспект може стати предметом подальших наукових пошуків О. І. Ковалишин.

6. Доцільним вважаємо виокремлення андрагогічного складника в діяльності НТШ у Львові в новизні та завданнях дослідження.

Однак висловлені зауваження та побажання не знижують загального позитивного враження від дисертаційної праці та є приводом для наукової дискусії.

9. Висновок.

Дисертація багата на нові знахідки з історії педагогіки, які характеризуються достатнім рівнем наукової новизни, переконливою аргументацією висновків та їх практичним значенням. Основні результати дослідження оприлюднено в 15 одноосібних працях: 3 статті у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у науковому періодичному виданні інших держав, 4 статті у збірниках, що включені до наукометричних баз даних, 3 з яких одночасно є науковими фаховими виданнями України, 7 праць апробаційного характеру. Положення та висновки дисертаційного дослідження, а також зміст наукових публікацій не викликають заперечень.

На підставі здійсненого аналізу дисертаційної роботи, автореферату й опублікованих праць можна зробити висновки про те, що дисертація Ковалишин Оксани Ігорівни «Освітньо-просвітницька діяльність Наукового товариства імені Шевченка у Львові (1873-1939 рр.)» є завершеним, цілісним, самостійним науковим дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне і практичне значення. Дослідження відповідає чинним вимогам, а його авторка Ковалишин Оксана Ігорівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.0.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент –

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки початкової освіти
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»

Г. В. Білавич

